

Ramon Berenguer III i la Galeria Règia més antiga d'Europa

Autor: Francec Riart i Jesús Lloria

Data de publicació: 17-03-2019

La col·lecció de retrats de comtes i reis que van governar Catalunya fins al segle XVII és la Galeria Regia conservada més completa i antiga d'Europa. Encarregada el 1587 per la Diputació del General al pintor bolonyès Filippo Ariosto, va presidir durant 300 anys la sala de govern al Palau de la Generalitat. Article a 'Vibrant' d'En Francesc Riart i Jesús Boria del 15 de març del 2019.

Amb la inequívoca intencionalitat política d'aturar els ànims absolutistes de Felip I de Catalunya i d'Aragó i II de Castella, tants caps tants barrets, la col·lecció deixava palès la continuïtat històrica de la corona catalana des de l'antigor i la independència avalada del Principat per pactar directament amb el rei. La Diputació d'Aragó ja havia fet el mateix, amb els sobirans del Regne d'Aragó, un any abans i van ser els seus diputats qui recomanaren Ariosto a la Diputació catalana. Dissortadament la Galeria aragonesa es va cremar sencera a l'incendi del Palau de la Diputació durant el Setge de Saragossa el 1809 i només queden algunes còpies conservades al Palacio del Buen Retiro de Madrid.

Filippo Ariosto pintà en només un any 46 retrats, testimoniant 1100 anys de govern a Catalunya (d'Ataülfi fins a Felip) i tanmateix no tingué prou cura de la imatgeria pròpia de cada època, deixant un registre força fantasiós de personatges equipats segons les modes i costums de segles posteriors a la seva mort. Digueu-nos primmirats, però aquests quadres s'estan fent servir per il·lustrar a tor i a dret llibres i articles d'Història, poca broma!. No patiu, treballem per restituir la imatgeria correcta dels nostres comtes i reis més representatius, seguint paral·lels de la seva època, descripcions contemporànies, registres arqueològics, etc. Avui, Ramon Berenguer III, un dels més representats artísticament.

Ramon Berenguer III, dit el Gran, (1082 – 1131) fou un estadista molt hàbil en política exterior i el primer príncep català a liderar expedicions militars a la mediterrània i del qual tenim la constància documental més antiga que el defineix com català, procedent d'una pàtria que denomina 'Catalania': 'dux Catalanensis', 'rector Catalanicus', 'Catalanicus heros', 'Barchinonicus heros' i 'Pyreneae regionis rector' al Liber Maiorichinus (1115-1120)

Retrat de Filippo Ariosto (1587)

Ariosto, recrea a Ramon Berenguer III com un comte guerrer, armat de cap a peus. Seguint el costum propi de l'època, no fa cap mena de recerca documental i es limita a arcaïtzar-lo idealitzant-lo, i de quina manera!

Retrat imaginari de Ramon Berenguer III, per Filippo Ariosto

Està cobert per un arnès pavonat de negre propi de mitjans de segle XVI, que en aquest moment ja és anacrònic, i, fins i tot, un pèl fantasiós, però que a ell li hauria semblat fet a l'antigor, ja que no segueix cap forma tipològica concreta, cosa que dóna a entendre que o no l'ha vist mai o, si ho ha fet, no s'ha preocupat a reflectir bé els detalls. Sobretot dels espatllassos (muscleres) en avall i principalment en els braços (peça de l'arnès que cobreix el braç) i la llagosta (peça articulada que protegeix el cos des de la cintura fins a mitja cuixa). De la mateixa manera, li posa un bigoti gran que suggereix una barba grossa i llarga, que també cal imaginar tapada per la 'borgonyota' emplomada que li cobreix el cap i que correspondria a l'època del Renaixement. Com a colofó final, l'arma amb una espasa antiga, que recorda les del gòtic final, totalment desfasada.

Estàtua eqüestre de Joan Llimona (1888)

A finals del segle XIX ja s'havien fet estudis prou consistents de la història del vestit i de l'armament per a no tornar a repetir les mancances de la recreació de Filippo Ariosto. Malgrat tot, els creadors d'imatges esculpides, pintades o dibuixades del període medieval encara no havien aprofundit prou en el rigor de les seves recreacions i aquestes estaven plenes d'anacronismes i d'idealitzacions, que es detecten en la magnífica estàtua eqüestre de bronze feta per Joan Llimona el 1888.

Mirant amb ulls crítics d'avui, es veu que la corona comtal no és d'estil romànic. I el comte porta una cabellera pròpia d'un gòtic tardà principis del renaixement, protegit per un ausberg de malla al qual li falta el capmall (protecció del cap i del coll) i a sota no se li veu la túnica que cobreix el cos i evita el frec de la malla sobre la pell. A sobre de tot porta una sobrevesta, peça de roba que no estarà en ús fins a finals del s. XII, principis del XIII. Finalment els guarniments del cavall tampoc es corresponen a l'època i són del tot idealitzats amb un llunyà referent gòtic-renaixentista. Segueix en tot un estereotip de cavaller medieval situat en el romànic, que es pot veure en totes les representacions, tant de finals del s. XIX com de principis del XX.

Tanmateix per diferenciar-los dels altmedievals, els cavallers situats en el període del gòtic, s. XIV i XV, eren representats amb arnesos de plaques metàl·liques. A grans trets aquests dos estereotips marcaven la diferència entre ambdós períodes. Dissortadament aquest costum va perdurar tot el segle XX entrant en el món cinematogràfic i tret d'honroses excepcions encara perdura.

Vestit militar a cavall s. XII (imatgeria actualitzada)

El seu armament defensiu consta d'un elm amb nasal, un ausberg de malla de màniga llarga fins a mig braç amb capmall i ventalla obert per davant i darrere per poder seure bé sobre el cavall, tot ell va reforçat amb cuir i un escut d'ametlla llarg que li protegeix la cama esquerra. L'elm coronat és típic de la imatgeria romànica, malgrat tot no tenim clar si realment existia o és una llicència estètica per tal d'identificar el comte o rei quan apareix en una il·lustració juntament amb altres cavallers.

Com a armament ofensiu, porta una llança llarga amb un gallardet acolorit amb motius tan sols decoratius sense contingut heràldic, i una espasa amb beina que s'integra a l'ausberg per dues obertures, fet molt habitual en aquest moment en el món occità, franc i en el català tal com es veu en la lluita de David contra Goliath en les pintures de Santa Maria de Taüll, representat aquest com un cavaller amb armament complet.

El seu cavall portaria un arnès derivat dels tardoromans, però clarament influït pel romànic respecte a la forma de la sella. En aquest moment es produeix un canvi en la tàctica de combat que revolucionaria la manera de lluitar dels cavallers durant tota l'Edat Mitjana i Renaixement, és la càrrega de cavalleria amb la llança sota el braç. No hi ha una data exacta de quan surt aquesta innovació. En tot cas, durant el primer terç del s. XII. Aquesta tàctica comporta la modificació de la sella del cavall, que es fa alta per davant i sobretot per l'esquena, per tal de poder aguantar l'impacte de la llança durant l'atac i evitar que el cavaller caigui del cavall, cosa que seria impossible sense l'esquena ben

travada. Per tal d'estar perfectament assentat i afermat sobre la sella, el genet deixa de cavalcar amb els genolls flexionats, a la geneta, i passa a fer-ho amb les cames estirades.

Qui matina viu, qui treballa té! Tot seguit us mostrem com s'hagués representat aquest príncep del segle XII amb la dignitat deguda per una Galeria Règia catalana i amb la corresponent imatgeria posada al dia:

Ramon Berenguer III, príncep de Catalunya (1097-1131)

Hi ha una gran abundància documental en aquest primer romànic que ha permès de fer-ne la restitució del vestuari. Com són les pintures de Sta. Maria d'Àneu, Sant Esteve de Tredòs, Sant Andreu d'Àneu, Sant Pere de Sorpe i Sant Quirze de Pedret entre altres.

Porta una corona comtal ja clarament romànica. Pentinat amb una clenxa al mig que li divideix els cabells en dues parts simètriques i acaba tallat recte just a sota de la mandíbula. De vegades pot tapar l'orella. Va vestit amb una capa o clàmide d'influència bizantina, que no parteix d'un rectangle regular sinó que és trapezoïdal la qual cosa fa que les puntes caiguin verticals pel pes de l'ornamentació i acabin en una forma lleugerament triangular. L'ornamentació també és d'influència bizantina. A sota, porta una túnica, que tant pot ser tres quarts, això és fins a mitja cama, com fins a l'alçada dels genolls. Una i altra habitualment anaven obertes per un o tots dos costats. Les seves sanefes ornamentals són pròpies de l'estètica del romànic. El mateix passa amb mitges i sabates.

Subjecta una espasa com a símbol de poder, la qual podria ser perfectament una de les anomenades espases de virtut, de les quals prou vàrem parlar en un article anterior.

Restituir la imatgeria adequada és imprescindible per comprendre la nostra història. Continuem que no ha estat res.

Francesc Riart i Jesús Lloria amb el suport de Vibrant.

15 de Març de 2019. Vibrant

<http://historiavibrant.cat/ramon-berenguer-iii-i-la-galeria-regia-mes-antiga-deuropa/>